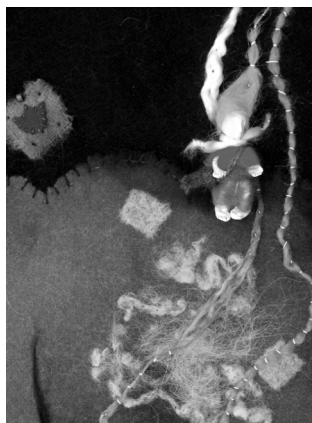

GAZDA JÓZSEF

JÖVŐBE TEKINTŐ MÚLTMENTÉS

A Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület három évtizedéről

■ 1. 1989 decemberében még frissen élt az emlékezetekben 1984. április 4-e, amikor Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulóját ünnepeltük volna. Igen, csak ünnepeltük volna, vagy ha mégis igen, csak a lelkünkben. Mert az esemény előtt bő 2-3 héttel jött a tiltó rendelkezés: minden előkészületet leállítani, a központ fogja kijelölni a lapokat, amelyek megemlékezhetnek az eseményről (ha emlékezetem nem csal, az országban együttesen 4 román és magyar lapnak engedtetett ez meg, ezt is inkább akkori hivatalos forrásokból tudom), semmi ünnepség nem lesz sem Csomakőrösön, sem Kovásznán. Mi is emlékműsorral készültünk, megvolt már az összeállítás, folytak a próbáink, természetes, hogy a szigorú döntést tudomásul kellett venni, annál is inkább, mert a Líceumot – mely minden lehetséges „magyar rossznak” az egyik nemkívánatos melegágya volt, s mint ilyen fokozott figyelem övezte. S itt a döntés egyértelmű volt. A művelődési otthon munkáját is – mely ugyanúgy együttműködött volna a műsorban – célkeresztbe vette a szekuritáté, s minden mozdulatunkat követték, figyelték. Egyet tehattünk, suttogva próbáltuk terjeszteni a mindenki egy szál virággal menjen Csomakőrösre ama 4-i napon. Ám – amint ez kiderült – a félelem nagyobb volt a Lelkek Vágyánál, kevesen voltunk, akik innen Kovásznáról gyalog nekiindultunk a zarándokútnak, de annál többen jöttek a tiltást nem ismerők az ország különböző részeiről, sőt külföldről is autóbusszokkal, kerékpárokkal, ám mindenkinek szembesülnie kellett az-

A programok legfőbbje természetesen a névadónk emlékének az ápolása, emlékműsorok szervezése, élete, munkássága körüljárása volt tudományos ülés formájában, melyre meghívtuk a kor legnagyobb Csoma-kutatóit mondhatni az egész földkerekségről...

zal a ténnyel, hogy a Kovásznára és Csomakőrösre bejövő összes utakat elállta a rendőrség, minden beérkezőt igazoltatnak, nyilvántartásba vesznek. Csomakőrösön az akkori tanító utasításba kapta, hogy szervezze meg: a szobor alapzatához letett virágcsokrokat, koszorúkat – köztük a Magyarországról autóbuszokon érkezett kegyelettevők virágait is – feltűnés nélkül próbálják azonnal eltüntetni, csak egynek szabadott ottmaradni, annak a nagyméretű hivatalos piros rózsa koszorúnak, melyet a helyi hivatalos szervek – a párt és a néptanács – képviselője lopott oda. Ez is a döntés része volt, hogy egy koszorúnak szabad ott lenni, a „hivatalosnak”, de azt is feltűnés nélkül kell elhelyezni. Ahogy a szemtanúk megjegyezték, kocsival mentek az elvtársak a kovásznai s a csomakőrösi szobor elé, s ott a szó szoros értelemben kiugrottak a koszorújukkal, azt minden ceremónia nélkül letették, vissza is a kocsiba, s már ott sem voltak. Az egyebeket, az „illetéktelenek” virágait és koszorúit el kellett tüntetni. S közben „rendfenntartó” alakulatok – több tucat rendőr – szállták meg a környéket, cirkáltak az ellenőrző kocsik, fényképeztek mindent, ami történt.

Ha nincsenek ezek az „előesemények” az emlékezetekben, lehetséges, hogy az újabb nehéz időkben, alig több, mint 2 hónappal a decemberi események után, s nem egészen 2 héttel a marosvásárhelyi történések előtt, már 1990 márciusának első napjaiban nem ül össze a csomakőrösi és kovásznai értelmiségiek – lelkészek, tanárok, orvosok, a egészségügyi intézmények alkalmazottai, képzőművész és hagyományőrző népművészek – egy csoportja azzal a vágyainkból is fakadó szilárd elhatározással, hogy a szülőföld kötelességét teljesítsük, hozzuk létre nagy szülőttünk emlékének az ápolására a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesületet. A négy és fél évtizedig tartó „aszályos” idők után végre vegyük a kezünkbe saját múltunk emlékének, hagyományainknak, kultúránknak az ápolását. Azzal is tisztában voltunk, hogy Kőrösi Csoma Sándor neve nemcsak az ő emléke ápolására kötelez, hanem arra is, hogy a helyi-hazai magyar közművelődés ápolása-irányítása feladatát is átvállaljuk.

Az alakuló ülésre – melyen 37-en vettünk részt – 1990. március 7-én került sor. Megbeszéltük a tennivalókat, s alapító jegyzőkönyvünkbe fogaltuk, hogy „a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület kimondottan kulturális egyesületként fog tevékenykedni, mint önálló jogi személy külön folyószámlával és alapszabályzattal”. Megválasztottuk a 13 tagú vezető-tanácsot, melyet azzal a feladattal bízott meg a közgyűlés, hogy véglegesítsék az alapszabályzatot, és a „legrövidebb időn belül” kérjék az egyesület törvényszéki bejegyzését. A törvényszéki bejegyzésre rövidesen sor került.

■ 2. Az egyesület alapszabályzatába foglalta céljait, feladatait, fontosabb működési elveit.

Hadd idézzük szó szerint ezt a részt:

„A) Kőrösi Csoma Sándor emlékének tisztelete és az ehhez kötődő feladatok, mint: életművével kapcsolatos dokumentumok gyűjtése, tudományos szimpóziumok tartása, emlékünnepek szervezése stb.

B) Kovászna város kulturális életének megszervezése és irányítása

– irodalmi műsorok létrehozása

– szabadegyetem megszervezése a lakosság kulturális színvonalának emelése érdekében

– a népművészet támogatása

– a román–magyar (és más népekkel való) barátság megerősítése közös tevékenységben, kulturális szellemben

– amatőrök kulturális mozgalmának megszervezése és irányítása
 – kapcsolatteremtés a hasonló célkitűzésű hazai és külföldi társaságokkal az eszmék szabad áramlása érdekében.”

Ezekhez a célokhoz, illetve azok betartásához, megvalósításához az eltelt három évtized alatt következetesen ragaszkodtunk.

Az alapító jegyzőkönyv, illetve az alapszabály rendelkezik az anyagi alapokról is, melyeket tagdíjakból, adományokból és kulturális és művészeti rendezvények bevételeiből képzeltünk el fedezni. Akkor még nem voltak szabályozva pályázási lehetőségek, úgyhogy a gazdasági alapok megteremtése okozta egy ideig a legnagyobb gondot. A város kezdeti pillanattól támogatta a tevékenységünket, bizonyos költségek fedezésében – a művelődési otthonon keresztül – segítséget nyújtott. A kezdeti időkből nagy feladatot vállalt a helyi közösség. Mivel a meghívottak száma elérte, sőt túl is haladta az évi száz főt, esetenként 2-3 éjszakáról, illetve 2-3 napi ellátásról kellett gondoskodni, ebben adtak óriási segítséget az emberek, meghívták vendégeinket, s ennek révén Kőrösi Csoma Sándor összetartó kapocscá is vált az ő emlékét ápolók között.

■ 3. A nagy előd nevét viselő egyesület hát létrejött, a vállalt feladatainkat teljesíteni is kellett. Még egy hónap sem telt el a megalakulása után, s máris sor kerülhetett az első Kőrösi Csoma Sándor Napok – ez a megnevezés honosodott meg a későbbiekben – rendezvényre.

Csoma pontos születésnapja nem ismeretes, de megmaradt a keresztelés dátuma: április 4-e, és ugyanúgy ismeretes a halála napja: 1842. április 11-e. Mindkettő április elejére esik, így alapelvünké vált, hogy erre az időszakra kerüljenek a minden évben megrendezendő emlékünnepek. Ezeknek is ki kellett alakítani a rendszerét. A rá való emlékezést mint lehetőséget tekintettük arra, hogy ehhez kapcsoljuk a város és a környék kulturális életének a szándékaink szerinti legnagyobb eseményét. Előttünk lebegett a két világháború közötti kisebbségi élet hagyománya, amikor vándorszínházak szolgáltatták a kultúrát és szórakozást, s hagyománnyá vált, hogy amikor megjelent a színház, hozta a teljes repertoárját, s minden este újabb és újabb előadásokat tartott. Ilyenkor az alatt a hétnyi idő alatt a kultúra lázában élt a kisvárosi közösség. Ezért volt az, hogy a Napok rendezvényeit egyhetesnek képzeltük el, s gazdag programokat próbáltunk szervezni az időszakra. A programok legfőbbje természetesen a névadónk emlékének az ápolása, emlékműsorok szervezése, élete, munkássága körüljárása volt tudományos ülés formájában, melyre meghívtuk a kor legnagyobb Csoma-kutatóit mondhatni az egész földkerekségről, így rendre vendégeink voltak Bernard Le Calloc'h, a nagy francia kutató Párizsból, Marczell Péter Svájc-ból, Galántha Judit Kanadából, s az erdélyi kutatók Csetri Elekkel s a magyarországiak Szilágyi Ferencsel, Kubassek Jánossal, Bethlenfalvy Gézával az élen. Annak a gondolta is rövidesen megszületett, hogy a konferenciák előadásait kötetben jelentessük meg, ezzel tulajdonképpen könyvkiadással is kiszélesítettük a tevékenységünket. Ez ösztönzőleg hatott a Csoma-kutatásra, valamint a magyar keletkutatásra, mert a nagy előd példájára a témánkat az egész magyar múlt, keleti kötődéseink, kelet-kutatóink tevékenységére, őstörténeti kutatásokra is kiszélesítettük, így kapott minden konferenciánk az örök „fő téma”, Csoma mellett mindig egy hozzá kapcsolható második témát is, ilyeneket mint – hogy csak néhányat említsünk – *tudományos műhelyeink, a magyarság keleti eredete, magyar mítoszaink, a magyar nyelv, kelet népei* vagy csak így: *Kőrösi Csoma Sándor – Gyö-*

kereink. Hogy a résztvevők előadásainak a tanulmányok formájában való megjelenítése helyes volt, Marczell Péter egy vallomása erősítette meg, amikor arra hivatkozott, ha mi nem lettünk volna, s nem nyújtjuk a lehetőségét annak, hogy évi rendszerességgel megjelentethesse nálunk a Csoma-életút kutatásainak tanulmányokba foglalt eredményeit, akkor lehetséges, hogy nem töltött volna hosszú-hosszú hónapokat, éveket a British Múzeum és a Kelet-ázsiai Társaság, a Magyar Tudományos Akadémia könyvtáraiban, levéltárakban, ahol a tisztázandó kérdések tucatjaival birkózott meg, és tárta fel a Csoma-életmű számos addig még rejtélyes kérdését, vagy a nem hiteles legendák hétterét is megvizsgálta. Jelentősen fellendült hát rendezvényeinknek is hála a Csoma-kutatás és ennek eredményeképp tetemesen gazdagodott a Csoma-szakirodalom. De ugyanúgy őstörténészek, tibetológusok, régészek, a népi kultúra, a magyar nyelv, hagyományrend és történelem, genetika és embertan kutatóinak sok-sok tucatja is felfigyelt rendszeres munkánkra, s hogy vegyék azt észre, mi is tettünk ezért, mind több és több kutatót hívtunk meg, kapcsolunk be, úgy-hogy míg a legelső ülés egyetlen tudósrésztvevője dr. Csetri Elek volt, a másodikon már öten, a harmadikon 12-en vettek részt, s az utóbbi 6-7 évben 35-40 körülire stabilizálódott a Kovásznára érkező szakemberek, tudósok és kutatók száma. Időben a legelső kétórás Csoma életútjáról szóló előadás után már háromnaposra terebélyesedett a konferenciánk, s a Kárpát-medence legnagyobb évi rendszerességgel megtartott őstörténeti rendezvényévé nőtte ki magát. S olyan szellemi nagyságok vettek részt az évtizedek során, mint a már említettek mellett az erdélyi történetírás nagyjai (Jakó Zsigmond, Egyed Ákos, Bodor András), csángókutatók s néprajzosok (Halász Péter, Olosz Katalin, Gazda László, Balázs Lajos), turkológusok (Dávid Géza, Bartha Júlia, Sudár Balázs), indológusok és iranisták (Aradi Éva, Sárközy Miklós), mongolisták (Obrusánszky Borbála), etnológusok (Csáji Koppány), genetikusok (Czeizel Endre), régészek (Erdélyi István, Költő László, Ferenczi Géza, Székely Zsolt, Bakay Kornél), nyelvészek (Péntek János, Czeglédi Katalin, Bérczi Szaniszló), rovásírás-kutatók (Friedrich Klára, Szakács Gábor, Varga Géza, Mandics György), zenekutatók (Pávai István, Juhász Zoltán), sinológusok (Bárdi László), íráskutatók (Záhonyi András), néprajzkutatók (Pozsony Ferenc, Kinda István, Harangozó Imre), valláskutatók (Szathmári Botond, Uherkovics László) és filozófus (Varga Csaba). Igyekeztünk külföldieket is bekapcsolni. Voltak vendégeink Japánból (Thoshibo Hajashi), Kínából (Dr. Ucsiraltu), Mongóliából (Erdenebator), Oroszországból (Szergej Botalov), Indiából (Kishor Kumar Triparthy).

1992-től, Csoma halálának 150. évfordulójától ugyancsak évi rendszerességgel Csoma-tárlatokat is rendezünk, a legelsőt kifejezetten az ő emlékére, a későbbiekben ugyancsak tematikusokat, de mindig várjuk az ő emlékét ápoló alkotásokat.

Ugyancsak 1992-ben irodalmi pályázatot is hirdettünk, amelyre számos jeles alkotás érkezett.

A Csoma-kutatásban vagy a Csoma emléke ápolásában jelentős eredményeket elért tudósokat, művészeket Csoma-emlékéremmel tüntetjük-tüntettük ki. Az emlékérem átadása a csomakőrösi emlékünnepeken – ez is rendszeresen tartozéka a Napoknak – történik.

Hogy utánpótlást is „neveljünk”, rendszeressé tettük a Diákkerekasztal rendezvényeket, melyek ugyanúgy adott témák köré csoportosuló előadásokat, illetve előadókat vártak szerte az országból és Magyarországról. Az iskola is rendszeresen bekapcsolódik a Napok rendezvényeibe, bérletvásároltatással is próbálkoztunk, egy ideig ez is ment. S ekkor rendezik ők is Csoma-emlékünnepeiket. Azért is volt szükség erre, mert hogy kulturális fesztivál-jelleget biztosítani tud-

juk, ehhez nemcsak előadó-együttesekre, de közönség biztosítására is szükség van. Az előadásokat nagyjából felvállalták a testvérvárosok – Nagykanizsa, Pápa, Gyula –, illetve a Kőrösi Csoma Sándor Diákszínpad testvér-diákszínjátszó együttese Debrecenből, Pécsről.

A kezdeti egyhetes rendezvénysorozatról át kellett térnünk a háromnaposra, az előbbit sem anyagilag nem bírtuk, sem az érdeklődés nem volt elég nagy. Időközben terjedt el a tévé nyújtotta szórakozáslehetőség, s megváltozott ezzel az emberek potenciális érdeklődése, s sokakat elvont a színháztól s az élő kultúra egyéb lehetőségeitől.

Könyvkiadói munkásságunk eredménye eddig 24 megjelent Csoma-kötet a konferenciák anyagából, illetve az azokhoz kapcsolható közleményekből, ezek szerkesztésében Szabó Etelka és Ferenczné Szócs Éva végeznek igen fontos munkát. A könyvekben megjelent tanulmányok száma már rég meghaladta a félezeret, s még egyéb kiadványokat is jelentettünk meg.

Az alapszabályunkba foglalt vállalt feladatink között szerepel a Népfőiskola működtetése is, mely főleg a magyar múlttal s a szétdaraboltan élő nemzetünket érintő kérdésekkel foglalkozik, ehhez hív meg előadókat, ebből a tematikából mutat be könyveket. Így próbáltuk tevékenységünket az egész évre kiterjeszteni. A szervezhetőség és a lehetőségeink gazdagításáért a Fábíán Ernő Népfőiskola mellett létrehoztuk másik alegységként az Ignác Rózsa Irodalmi Klubot, s rendszeressé vált, hogy havonta átlagban két rendezvényünk van. A Fábíán Ernő Népfőiskola főleg tudományos-tudománynépszerűsítő, nemzet-szociológiai, történelmi előadásokat, az Ignác Rózsa Irodalmi Klub pedig szépirodalmi töltetű, évfordulós megemlékezéseket, szerkesztőségekkel való találkozásokat, könyvbe-mutatásokat-ismertetéseket szervez, vállal fel rendszeresen.

■ 4. A szükséges anyagi háttér megteremtéséért élünk a hazai és magyarországi pályázati lehetőségekkel. Sokféle pályáztunk és pályázunk. Legfőbb támogatóink a helyi Tanács, mely a Napok lebonyolításához ad jelentős segítséget, a megyei tanács főleg a könyvkiadáshoz. Belföldről támogat a Communitaas Alapítvány, Magyarországról kezdetben az Illyés Alapítvány, annak megszűnése után az NKA és a Bethlen Gábor Alap. Mindez állandó figyelmet, illetve munkát kíván. S ez közmunkában – mert fizetett munkaerő alkalmazására anyagilag nincsen lehetőségünk, elég nagy feladatot ró a csupa önkéntesekből álló tagokra. Munkánk azt bizonyítja, hogy a kisebbségi kultúra csak áldozatos hozzáállással éltethető. Kell a folyamatosság ahhoz, hogy a közösség egy erre fogékony részének az érdeklődését ébren tartsuk és ki is elégítsük. Ha nincs meg a folyamatosság, szétesik a közösség. És a folyamatosság csak úgy lehet meg, ha vannak emberek, akik ezt biztosítják. Így alakult ki a munkák megosztásának kényszere, illetve a vállalatok révén azok biztosítása. A Napok rendezvényeihez nagyfokú támogatást ad az egyesület mindenkorai alelnökéként a Városi Művelődési Ház igazgatója, valamint Csomakőrös lelkésze. Az Ignác Rózsa Irodalmi Klubot Gödriné Molnár Méta és Szabó Etelka nyugdíjas irodalomtanárok vezetik, a Fábíán Ernő Népfőiskolát Balogh Zoltán református lelkész-esperes. Külön asszonyközösség van Kovásznán és Csomakőrösön is, amelyek a rendezvények időszakában a szükségnek megfelelően segítenek, pl. a terem-felügyeletknél, a hagyományossá vált álló-fogadásoknál, nem vendéglőben biztosított közös ebédek-nél-étkeztetések-nél. A gazdasági ügyek kezelésével külön felelősünk dolgozik, Demesné Kreighero Éva. Tehát sokakat foglalkoztat a közös munka, hiszen csak ennek révén tudjuk biztosítani, hogy a Kőrösi Csoma Sándor Közművelődési Egyesület elvégezheti-elvégezhesse nemzetmegettartó feladatait itt a romániai kisebbségi létben.